

مقالات سعیدی

در زمینه زبان و ادب فارسی

به کوشش
محمدرسل دریاگشت

تهران ۱۳۸۶

سرشناسه : نفیسی، سعید، ۱۲۷۴ - ۱۳۴۵.
 عنوان و پدیدآور : مقالات سعید نفیسی در زمینه زبان و ادب فارسی / به کوشش
 محمدرسول دریاگشت.
 مشخصات نشر : تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، ۱۳۸۵.
 مشخصات ظاهری : [۴۵۶] ص.
 شابک : 964-6053-75-0
 یادداشت : فیبا
 یادداشت : نمایه
 موضوع : مقاله‌های فارسی - قرن ۱۴ ق.
 موضوع : فارسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها.
 شناسه افزوده : دریاگشت، محمدرسول.
 شناسه افزوده : بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۸۵ الف ۴ / PIR ۸۲۵۵
 رده‌بندی دیویی : ۸۴۴ / ۶۲
 شماره کتابخانه ملی : ۳۶۹۹۲-۸۵ م

نام کتاب : مقالات سعید نفیسی
 به کوشش : محمدرسول دریاگشت
 ناشر : بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار
 شماره انتشار : ۱۱۲
 شماره گنجینه کلیات و مقالات : ۲۲
 شمارگان : ۱۰۰۰
 آماده‌سازی فنی : انتشارات ثریا
 چاپ : چاپخانه علمی و فرهنگی کتیبه
 صحافی : سیدین
 نوبت چاپ : اول
 سال چاپ : ۱۳۸۶

شابک: 964-6053-75-0 ۹۶۴-۶۰۵۳-۷۵-۰

بنام پروردگار یادداشت واقف

اول : طبق ماده ۲۳ و قفسه اول مورخ یازدهم ۱۳۳۷ ه. ش. (... در آمد باید صرف ترجمه و تالیف و چاپ کتب رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آئینه در صورت احتیاج و احاطه دادن جوایز به نویسندگان شرح دستور این قفسه گردد.)

دوم : هدف اساسی این بنیاد فی طبق ماده ۲۵ و قفسه (... تعلیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران میباشد. بنا بر این گیتی که با وجود این موقوفات منتشر شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی مدارس عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.)

سوم : طبق ماده ۲۶ و مقصدی از کتب رسالات چاپ شده با وجود این موقوفات باید بطور هدیه و بنام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه و قراخوانه های عمومی ایران خارج و بعضی از دانشمندان ایران و مشرقین خارج فرستاده شود...

چهارم : چون نظر بازگانی و انتشارات این موقوفات نیست و تا حدی کل زبان هم جایز است طبق ماده ۲۷ و قفسه پنج هیچ کتاب رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و همچنین مبلغی زائد از بهای تمام شده افزایش صدی دهامیت قیمت گذاری شود... این افزایش ۲۵ درصد بواسطه حداقل حق الزحمه فروشنده گان و بهرینه ایست که برای پست غیر تحمل شود از کتاب فروشان تقاضا داریم که در این امر خیرینی که ابد از جنبه تجارتی ندارد و با مایه های تشویقی بمانند.

پنجم : براساس موافقت نامه دوم مورخ ۱۳۵۲، ۴، ۱۲ که میان اتف و دانشگاه طهران به امضاء رسید، قسمتهای مهمی از رقبات مانند جایگاه سازان لغت نامه و محل مؤسسه باستان شناسی، بطور رایگان به دانشگاه طهران واگذار شد و رقبات دیگری هم با درآمد این مناطق ماده دوم برای اجرای مفاد و قفسه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و

تکلیف تاریخی و لغوی راجع به ایران در استثنای کتب درسی، می باشد در اختیار دانشگاه طهران قرار گیرد که وصول نموده و بنام این موقوفات اعطاء نشر گردد.

ششم : چون طبق ماده ۳ مواظبت نامه نامبرده مقرر شد است که از طرف ریاست دانشگاه لنینگراد

این موقوفات که از طرف اوقاف بصورت کتبه اشعارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی ادبی امور جواز نشر کتاب انتخاب شود، (ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از متولیان شورای ریاست است از طرف اوقاف نیز بصورت کتبه نامبرده معین شده بهمت سرپرست انتخاب برقرار نمودند)

هفتم : چون نگارنده این موطود بواسطه کبر سن (۸۶ سال شمس) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی

این کار باسر دارم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تالیف و ترجمه و خرید کتب و غیره بفرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. درین چند سال اخیر هم که ده جلد از تالیفات خودم از طرف موقوفات بطبع رسید و با کوشش سرپرستی می بوده است. کسانی که کمال بهجاری در تالیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند میتوانند با مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تالیف و ترجمه با اهداف این بنیاد یعنی ترقی ملت و کشور و تعلیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک زبان می و دینی همه ایرانیان است، می باشد.

هشتم : این یادداشت کلی برای چاپ در آغازه هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشار یزدی

آذرماه ۱۳۵۸ ه. ش.

محمد مصطفی

مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی
موقوفات دکتر محمد افشار زدی

شماره ۱۱۳

هیأت گزینش کتاب *

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر سید جعفر شهیدی
دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - دکتر ژاله آموزگار - کاوه بیات - ایرج افشار

* - درگذشتگان: دکتر یحیی مهدوی - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی

شورای تولیت

متولیان مقامی:

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش)
- وزیر بهداشت (وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی) - رئیس دانشگاه
تهران، یا معاونان اول هریک از این پنج مقام (طبق ماده ۲ و قفنامه)

متولیان منصوص و منسوب:

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر علیمحمد میر (جانشین: دکتر
حسین نژادگشتی) - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - مهربانو دکتر افشار (دبیر
شورا) - ایرج افشار (بازرس) - ساسان دکتر افشار (بازرس)

هیأت مدیره (منتخب شورای تولیت)

دکتر سید مصطفی محقق داماد رئیس هیأت مدیره (از شورای تولیت)
ابراهیم ابراهیمی نایب رئیس هیأت مدیره (از شورای تولیت)، معاون
قضائی دیوان عالی کشور
ایرج رضایی مدیر عامل
ایرج شگرف نخعی خزانه دار
محمد رسول دریاگشت دبیر

✽

مسئول انتشارات کریم اصفهانیان

دوگذشتگان:

الطیبار صالح - حبیب الله آموزگار - دکتر محمدعلی هدایتی - دکتر مهدی آذر - دکتر یحیی مهدوی -
مهندس نادر افشار - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی.

اعضای پیشین:

دکتر جمشید آموزگار - دکتر منوچهر مرتضوی - بهروز افشار یزدی.

مقررات مربوط به جایزه های ادبی و تاریخی

ماده ۳۴ و قضاة اول

چنانچه در آموقوقات به مقدار قابل افزایش باید واقف یا شورای تولیت می تواند علاوه بر تالیف و ترجمه و چاپ کتب مبتنی از آن را تخصیص به جایزه برای تشویق دانشمندان، دانش پژوهان، نویسندگان و شاعران بدهند، بالاخص برای بهترین نویسندگان و شاعران در مجله آینده، بنابراین باید شعرا و نویسندگان را به سرودن اشعار و تصنیف قطعات نظم و شروطنی، دلی و اجتماعی، طرح اقرارات و مسابقتها و دادن جایزه در آموقوقات تشویق و ترغیب نمود، تشخص این امور در زمان حیات با واقف است که با مشورت دوستان مطلع خود انجام می دهد پس با منیت شش نفر است که دو سوم از متولیان و یک سوم از منیت دیر سرکت مطبوعاتی آینده یا هر کس را که آنها داینها به جایشان معین کنند، مرکب خواهد بود.

ماده ۵۵ و قضاة پنجم

بسیب انحلال شرکت مطبوعاتی آینده آنچه در مورد تشخص امور مربوط به آن جایز طبق ماده ۳۴ و قضاة اول مزبور دیا ۳۲۷- عمده آن شرکت محول بوده از میان رفته و انجام آن امور منحصراً به عمده واقف پس شورای تولیت است که می تواند از اهل بصیرت یاری بخوانند.

یادداشت واقف

جایزه جایزه ای که در این موقوقات تعیین شده نیز مانند سایر امور آن پیرامون هدف آن است تکمیل وحدت ملی به وسیله زبان فارسی یعنی کتب و رسالات و مقالات و اشاری که در پیرامون این هدف نوشته شود، خواه به زبان فارسی، خواه به زبانهای دیگر، خواه به وسیله ایرانیان یا ملل دیگر خواه در خود ایران، خواه در خارج می تواند نامزد دریافت جایزه گردد و برای این کار آیین نامه ای باید تهیه شود، اجمالاً اصول آن را یادداشت می کنم.

کراس ۷۸/۸/۴ (۱۹)

جایزه های داده شده و تاریخ اعطای آنها

- ۱ ۱۳۶۸ دکتر میر احمد دانشمند بندی، استاد بازنشسته دانشگاه علیکمره (هندوستان)
- ۲ ۱۳۶۹ دکتر غلام حسین یوسفی دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه فردوسی (مشهد)
- ۳ ۱۳۶۹ دکتر امین عبدالحجیدودی دانشمند مصری تخصص ادبیات فارسی، استاد دانشگاه صیثین (قاهره)
- ۴ ۱۳۷۰ دکتر سید محمد دبیر سیاتی دانشمند ایرانی، از مؤسسه نقشامه و خدا
- ۵ ۱۳۷۰ دکتر طهور الدین احمد دانشمند پاکستانی، استاد بازنشسته دانشگاه پنجاب (لاهور)
- ۶ ۱۳۷۵ جان مون نین دانشمند چینی، استاد و رئیس بخش فارسی دانشگاه پکن (چین)
- ۷ ۱۳۷۷ دکتر کمال الدین منی دانشمند تاجیکستانی، استاد تخصص ادبیات فارسی (دوشنبه، تاجیکستان)
- ۸ ۱۳۷۹ دکتر منوچهر ستوده دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران
- ۹ ۱۳۸۲ دکتر عبدالحسین زرین کوب دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران
- ۱۰ ۱۳۸۰ کلنفورد ادموند باسورث دانشمند انگلیسی، استاد بازنشسته دانشگاه پنتر، پنتر، آکادمی بریتانیا (انگلستان)
- ۱۱ ۱۳۸۲ فریدون شیرینی سخنسرای نامور ایرانی
- ۱۲ ۱۳۸۲ تونو کورو یامانگی دانشمند ژاپنی، استاد ممتاز دانشگاه مطالعات خارجی توکیو (ژاپن)
- ۱۳ ۱۳۸۳ پرفور ریچار دفرای دانشمند امریکایی، استاد پیشین ایرانشناسی دانشگاه هاروارد (امریکا)
- ۱۴ ۱۳۸۵ مانس دو بروین دانشمند بلندی، استاد پیشین زبان فارسی دانشگاه لیدن (بلند)

تکلمه سوم

کتابی که با وجود این موقوفات طبع و توزیع میشود باید کاملاً منطبق با نیت واقف و هدف قهار باشد اگر به نیت
مجموعه مانیک به قلم واقف نشر شده یا می شود صد در صد این مطابقت اندازد و بسبب اینست که واقف قصد چاپ آنها
با مال خود داشت ولی زمانیکه دارای خود واقف عام مخصوصاً برای انتشارات کتب تاریخی و ادبی نمود چاپ کتب خود
را هم که دارای همین جنبه است به عهده بنیاد واگذار کرد.

اما این مجوز آن نیست که تالیفات دیگر را هم از هر نوع که باشد و برسد چاپ نماید کتب نظم و نثری از کتب شنگان یا دیگران
با وجود آن چاپ نخواهند شد که هدف غالبی واقف آنکه ترویج زبان دری و تکمیل وحدت ملی ایران است و برداشته کتابی که بوی
از ناحیه گرای و جدایی طلبی و حکایت از رواج زبانهای خارجی بقصد تقصیف زبان دری و دیگر چیزهای تفرقه آفریننده
سیاستهای فتنه انگیز داشته باشد نباید با وجود این موقوفات طبع و توزیع شود.

نکته دیگر آنکه چون شاید برای چاپ کتب و فرستادن فارسی که دایره مانند نیستی. انسیکلوپدی باشد و سایر کتب کامل
ایران که ادعای یاد و هنرینه بیشتر دارد و آراء و بیانات بنیاد و کفای فرج آسمان را ندیده میتوان باند و خنثی با یکی این موقوفات چاپ
نمود بشرط آنکه اجازه واقف در زمان حیات و موافقت شورای تولیت بعد از مدت با هر کس و شکای که قانوناً قائم مقام
در تخطئه دوم یاد داشت واقف فشرده و در جلد سوم افغان نامه بخاشتم که کتب رسالاتی که با وجود این موقوفات چاپ
میشود باید منزه باشد از تحریکات سیاسی مخصوصاً آنوده نباشد باغراض سیاسی خارجی و رفاقت پر و دشمنی تاریخی و ادبی ایران
شناسی... و در پایان آن تخطئه افزودیم بیم داشتیم که مبادا چنین رسالاتی سالها بعد از ما نخواستند و نخواستند. بویایه این
بنیاد چاپ شود پس لازم بود که در این یادداشت تذکری داده شود. عهده مخاطب این باید آرد و بنیاد موقوفات خود
ماست نه مؤسسات انتشاراتی دیگر که هر یک و دشمن خاص خود را دارد و داد و داد خاستی در کار آنها نداریم.

تا زمانی که نویسنده این مظهر مرقی بهتم و فرزند دانشمند من اینج افشار که به روز نویسنده کی کاغذ آگاه میباشد سرپرست
این بنیاد است مروجی برای نگاشتن خواهد بود بعد از ما هم امید است که این دشمن را در یادمان. ان شاء الله. اردیبهشت ۱۳۶۲

تکلمه و تبصره

پادشاه افند و در پیش از در گذشت آقا میرزا محمد باقر

کتاب نظم و نثری از گذشتگان بآینه گمان که با سر باید و در آمد این بنیاد چاپ و توزیع میشود و باید منطبق با بقیه کتب افند و قضا باشد و در تاریخ زبان رسی و نظم و نثری بان حکیم وحدت علی و تعایت کشور ایران باشد و برای از نا حیه کربلی و جدایی طبعی ندم و حمایت از ترویج از لهج های محلی در زبانهای خارجی به قصد تضعیف بان فارسی دری نکند. خلاصه آنکه این کتابها در رسالات باید منقوش باشد از روشهای متفرقه آئین و سیاستهای فتنه انگیز و بطور مرموز و چو غنی منحصرا نباید آلوده باشد به اغراض سیاسی خارجی و لغافله پوشش تاریخی. برآوردی یا ادبی و فرهنگی و ایران شناسی.

کتاب تاریخی ادبی عالمانه خارجی که از عربی و ترکی و فرنگی و روسی به فارسی ترجمه میشود اگر دارای هر دو جنبه از سود زبان باشد باید قسمت سودمند آنها ترجمه شود قسمت بان بخش اگر ترجمه شود باید به قصد مبارزه و مقابل عالمانه با آن باشد چنانچه از این گفته منطبق مکن است نثر باشد نه شائسته و بهیچ گری این بنیاد انتشارات نفع و باید در هر حال از دروغ و نفاق پرهیز کند. به گفته نظامی گنجوی: چو توان هستی ادب کرد دروغی انسب این خرج کرد

برای چاپ انتشار کتب رسالات نه تنها هزینه و حق الزحمه می خواهیم بلکه به سبب اهمیت فوق العاده سودمند بودن کتابها جایزه نیز می پردازیم. این بنیاد در چاپ انتشار کتابهای خود بطور مسلم ضرر مادی ندارد زیرا که تر از ارزش تمام شدن از کاغذ و چاپ و غیره از راه فروش آرد دارد. شاید بعضی تصور کنند که کار ما شبیه به معالجه مروج ملا نصرالدین باشد که تخم مرغ میخورد و از اموال و شاهی بی نهایت و رنگ می کرد و می فروخت یک شاهی عقیده ما بر اینست که اگر در این مؤخره مالی می کنیم سود منوی که منظور ماست بی بریم و آن اینکه عقیده خود را که ترویج زبان دری و تحکیم وحدت علی و تعایت فنی ایران است اداج می دهیم این زبان به حساب معارف و تف در راه آید و آه و هدف ملی خود محسوب می داریم.

برای اطلاعات و توضیحات بیشتر لطفاً به یکنه مقرر شده در ابتدا می کتابهای این بنیاد که اضافات و نقادتهایی که با هم دارد توجه فرمایند.

دکتر محسن افشار

آذرماه ۱۳۱۲

یادداشت

سعید نفیسی (۱۲۷۴ - ۱۳۴۵) از دوستان نزدیک واقف و از نویسندگان مجله آینده (سالهای اول و دوم) بود. چون بسیاری از مقاله‌ها و نوشته‌های او که مربوط به زبان و ادب فارسی است ارزش بازخواندن دارد و دستیابی بدانها برای پژوهندگان دشوار است، هیأت گزینش کتاب موقوفات تشخیص داد و تصویب کرد که فعلاً عده‌ای از آنها در مجلدی گرد آید و به چاپ رسانیده شود تا ضمناً تجدید یادی از آن دلبسته پُرکار زبان و فرهنگ ایران باشد. پس از فاضل گرامی آقای محمدرسول دریاگشت خواسته شد فهرستی از نوشته‌های مقاله مانند آن فقید را که در دوره فهرست مقالات فارسی مندرج است به ترتیب موضوعی گرد آورد.

اینک چهل و شش مقاله که همه در زمینه زبان و ادب فارسی است در این کتاب به دوستداران این گونه پژوهشها تقدیم می‌شود و امیدست موجب تجدید یاد از دانشمندی باشد که نسل کنونی می‌باید او را بشناسند و با خدمات ماندگار و گرانقدرش آشنایی پیدا کنند.

این مجموعه در دو بخش و در هر بخش مقاله‌ها به ترتیب تاریخی انتشار آنها است تا خواننده بهتر بتواند جریان فکری و پیشرفت پژوهشی سعید نفیسی را دنبال کند.

در بخش اول بیست مقاله به زبان و خط مرتبط است. نخستین آنها به سال ۱۳۰۳ در روزنامه شفق سرخ و واپسین مقاله در آن زمینه به سال ۱۳۵۲ چاپ شده است و نشانه آن است که اندیشه و ذهن نفیسی در مدت بیش از چهل سال به مباحث این مقوله پرداخته است و یکی از مهمترین آنها در سال سوم مجله آینده درج شده بود.

در بخش دوم بیست و شش مقاله در مباحث ادبیات (شعر و نثر) است.

باید توجه داشت که سعید نفیسی از نخستین کسانی است که به معرفی ادبیات در قلمرو زبان فارسی پرداخت و مخصوصاً هر چند یک بار ادبیات فارسی در هند و پاکستان و تاجیکستان و افغانستان را موضوع پژوهشهای خود قرار می‌داد و به همین مناسبت تجدید انتشار آنها در این مجموعه برای موقوفه موجب شادمانی است، از این روی که همزبانان ما آگاه باشند که ایرانیان در هفتاد سال اخیر توجه علمی و فرهنگی به این همزبانی داشته و کوشیده‌اند که ایرانیان را به اهمیت رواج ادبیات فارسی در سرزمینهای دیگر آگاه کنند.

کوشش آقای دریاگشت در استخراج فهرستهای چندگانه برای این مجموعه طبعاً موجب آن است که بهتر و آسان‌تر بتوان به مندرجات و محتویات مقالات پی برد، و ضمناً گویای درازدامنی اطلاعات چندگونه‌استاد فقید سعید نفیسی است.